

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

Ministry of Regional Development
Ministry 93 / 2014 - 2020

KRUŠNOHORSKÉ SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 2014 – 2016

„ZROZENÍ BETLÉMA“

Publikace vznikla pro projekt „Krušnohorské sochařské sympozium 2016“ ve spolupráci Nadačního fondu Obnova Krušnohoří a projektového partnera obce Deutschneudorf.

Celý projekt i publikace byly podpořeny z Evropské unie z Fondu malých projektů Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Sasko 2014 – 2020.

Vydal:	Nadační fond Obnova Krušnohoří, Gemeinde Deutschneudorf
Text:	kolektiv Nadačního fondu Obnova Krušnohoří
Překlad:	PhDr. Marie Svačinová
Rok vydání:	2016
Náklad:	500 ks
Grafické zpracování, sazba a tisk:	Tiskárna AKORD Chomutov, s.r.o.

**KRUŠNOHORSKÉ
SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM
2014 – 2016**

„ZROZENÍ BETLÉMA“

ÚVOD

Krušné hory – po staletí symbol pod zemí ukrytého bohatství, pro jehož zisk bylo nutno vynaložit mnoho námahy a které ovlivňovalo většinu obyvatel. Od poloviny 18. století však život horalů získal nový směr – práce se dřevem a především výroba dřevěných hraček. V průběhu následujících 250 let se spojení krušnohorská hračka stalo celosvětově známým. Vyřezávání drobných či větších dřevěných figurek provázelo všechny od kolébky po celý život.

Tato historie byla hlavním impulzem pro členy Nadačního fondu Obnova Krušnohoří, kteří se odhodlali vrátit umělecké řezbáře do hor. V roce 2012 tak v Horském areálu Lesná proběhlo první Krušnohorské sochařské sympozium, jehož hlavní myšlenkou bylo ukázat, jak probíhá tvorba sochy. Návštěvníci mohli vidět řezbáře vybírající vhodný kmen, postupně plánující budoucí rozměry sochy i finální úpravy. Díky tomu, že sochy zůstaly umístěny v areálu, vznikl prostor elegantně propojující kulturní prvky s divokou krušnohorskou přírodou.

V roce 2014 přišli organizátoři sympozia s netradiční myšlenkou, která se u řezbářů setkala s kladnou odezvou – společně se všichni budou podílet na vytvoření unikátního krušnohorského betléma v životní velikosti. A tak ještě tentýž rok Lesnou zdobily první postavy betléma.

Následující dva roky se betlém rozrůstal a výsledkem práce osmi řezbářských mistrů jsou jesličky o sedmnácti figurách: Ježíšek, Panna Marie, sv. Josef, tři

králové Kašpar, Baltazar a Melichar, anděl, pasáček, pastýř, dvě ovečky, krušnohorský slévač, babička s vnučkou, krušnohorský muzikant, krušnohorská vědma, kráva a oslík. Posledních šest jmenovaných vzniklo v rámci Krušnohorského sochařského sympozia 2016, které bylo finančně podpořeno z Fondu malých projektů – Programu spolupráce Česká republika – Svobodný stát Sasko 2014 – 2020.

Rádi bychom, aby naše jesličky byly nejen cílem adventních výletů, ale i prostředníkem spojujícím historii a současnost Krušných hor. Věříme, že při prohlídce Krušnohorského betléma oceníte práci sochařů a zároveň naleznete klid při rozjímání u jednotlivých postav.

STŘÍPKY Z HISTORIE BETLÉMŮ

Betlémy neboli „jesličky“ jsou umělecké vyobrazení znázorňující Svatou rodinu bezprostředně po Ježíšově narození a po staletí jsou hlavním symbolem vánočních svátků.

Nejstarší vyobrazení jesliček lze nalézt na sarkofázích ze 4. století. Živé jesličky, tj. živé znázornění události Ježíšova narození, poprvé připravil sv. František z Assisi ve vesničce Greccio o Vánocích roku 1223. V našich zemích se betlémy rozšířily až v době baroka. Panuje domněnka, že první jesličky u nás byly postaveny v polovině 16. st. v Týnském chrámu v Praze a po příkazu Josefa II. byly právě takovéto jesličky vytlačeny z kostelů do domácností. A tak se zrodil nový fenomén lidových jesliček.

Dle tradice se v domácnosti stavívaly na konci Adventu a uklízely na svátek Uvedení Páně do chrámu (2. února). Původně lidé ve svých domech stavěli velké jesle, ale postupem času se betlémy zmenšovaly a vyráběly z různých dostupných materiálů. Obliba stavění jesliček byla zvláště u nejchudších rodin na horách a v podhůří. Biblický příběh Marie s děťátkem byl lidem velmi blízký, a tak vymýšleli, jak by ubohé ženě s děckem mohli pomoci. Pod rukama prostých řemeslníků, často samouků, začaly vznikat nové lidové betlémy. Postavičky

vyjadřovaly snahu pomoci bezbrannému dítěti a vedle darů králů snášeli novorození vše potřebné k životu i prostí lidé. Ve zlidovělých betlémech se silně projevilo zesvětštění. Kromě centrálního výjevu Narození Páně do nich například přibyly postavy vykonávající všední domácí, řemeslnické či zemědělské práce. K tvorbě betlémů se používaly rozmanité techniky i materiály. Nejužívanější surovinou bylo dřevo. V našem regionu se vyráběly především řezbované betlémy, nechyběl však ani papír, cín, vosk, kosti, kukuřičné šustí, těsto, hrncířská hlína, porcelán, perník nebo třeba uhlí či chlebová střída.

Ještě dnes se mnoho lidí věnuje betlémařství pro potěchu svoji i ostatních a výstavy betlémů jsou oblíbeným obohacením adventních programů. I v Horském areálu Lesná v budově Krušnohorského lidového domu mohou návštěvníci pravidelně vidět výstavu historických i současných betlémů z nejrůznějších materiálů a z celé republiky.

ŘEZBÁŘSTVÍ – TRADIČNÍ ŘEMESLO KRUŠNOHOŘÍ

Již od počátku lidstva vyřezávali lidé pomocí jednoduchých nástrojů nejen pracovní nástroje, ale i malé sošky pro potěchu sebe a božstev. Postupem času byla tato technika a hlavně nástroje při ní používané, zdokonalovány a vyřezané sochy byly před dokončením nejrůzněji zdobeny barvami či zlatem.

V Krušných horách měla řemesla využívající dřevo kuriózní vývoj. Již v 16. století, v časech, kdy těžba nemohla rodinám zajistit živobytí, využívali horníci svou profesní zručnost v obrábění kamene a dřeva. Útlum těžby v Krušných horách způsobil, že se si havíři náhradou za dobývání našli obživu v oblasti zpracování dřeva. K nejvýznamnějšímu rozvoji řemesel souvisejících se dřevem došlo v 17. století, kdy díky bohatství dřeva v místních lesích, zručnosti a vynalézavosti bývalých horníků vznikl základ pro mnoho dalších generací. Od poloviny 18. století se jak na saské, tak na české straně Krušných hor rozvinula výroba hraček a vánočních ozdob. V krátkém čase se toto zboží stalo populárním na celém světě a bylo vyváženo od Japonska po Ameriku.

I přes technický vývoj, který do řezbářství přinesl nové nástroje, nářadí a techniky, se to hlavní v průběhu staletí moc nezměnilo. Stále je nezbytná bohatá fantazie, trpělivost a s precizností odvedená kvalitní řemeslná práce. Co se týče témat, často byly zobrazovány motivy z pracovního i rodinného světa horníků, horníků samých, zvláštních událostí jako například Advent a Vánoce. K tomu neodmyslitelně patřily figurky horníků, obloukové svícny znázorňující

vstupy do štol, vánoční mechanické modely, pyramidy s církevními i světskými náměty, kouřníci s vůní kadidla a louskáčky na ořechy představující biřice, panovníky nebo vojevůdce. Každé z těchto děl je součástí jedinečného krušnohorského lidového umění, které společně s dalšími prvky dodnes udržuje místní tradici živou. Dokladem toho, jak moc je toto řemeslo v Krušných horách i dnes doma, jsou i stovky větších či menších dílen vonících dřevem a barvou, které se dají najít v téměř každé horské obci od Schönecku po Drážďany. Na české straně je dílen sice méně, ale i tady každý rok přibývají další a ožívují řemeslo předků. Oblibu této téměř 300 let staré tradice lze poznat nejen dle prosperity dílen zabývajících se dřevěnými výrobky, ale i na počtu turistů, kteří každoročně naši lokalitu navštíví s cílem odvézt si domů, alespoň malý unikátní suvenýr. Vždyť také vyřezávání stromků z hoblin a vykruzování dřevěných obručí představuje řemeslo, které nenajdeme nikde jinde na světě. Nezaměnitelné a pečlivě opracované figurky z Krušných hor dokonce v mezinárodním měřítku chrání značka „Krušnohorské umělecké řemeslo“ („Erzgebirgisches Kunsthandwerk“).

Unikátem Krušných hor je výroba dřevěných hraček. Ta byla od 19. do poloviny 20. století rozhodujícím výrobním odvětvím v celé střední části Krušnohoří. K neznámějším místům spojeným s hračkami patří města Seiffen a Olbernhau.

Je jen dobře, že zájem o hračkářské řemeslo je stále živý a že toto specifikum zůstane zachováno i pro další generace. Přispívají k tomu nejen samotné dílny, ale i školy, které nabízejí jak tradiční vzdělávací výuční programy, tak krátkodobé kurzy a co víc, i moderní inovace.

TECHNOLOGIE OPRACOVÁNÍ DŘEVA V KRUŠNÝCH HORÁCH

Řezbování

Sada ostrých dlát, řezbářský nožík, pevná ruka a především cit pro umění a dobrá představivost – to jsou vlastně všechny pracovní nástroje těch, kteří rozvíjejí řemeslo předků a kusům dřeva vdechují život. Pod rukama jim pak vznikají nejrůznější tvary a motivy jako jsou například kouřníci, betlémy, pyramidy či tradiční historické symboly Krušnohoří – anděl a horník nebo louskáček.

Soustružení

Ač je to jen těžko představitelné, už ve starověku opracovávali lidé dřevo a kameny způsobem založeným na stejném principu, na němž pracuje soustruh. Tedy opracovávaný materiál neboli obrobek je pevně upnut do soustruhu, otáčí se kolem své osy a pracovní nůž soustruhu, který se posouvá, postupně odebrává jednotlivé vrstvy materiálu z povrchu či vnitřku obrobku.

Otáčející se dřevo lze opracovat do požadovaného tvaru také dláty či škrabkami. První soustruhy byly poháněné lidskou silou, a to klikou či šlapáním. V 17. století se začaly objevovat soustruhy s vodním pohonem, což výrazně přispělo k ulehčení, potažmo urychlení práce. V 18. století byly tyto soustruhy již velmi rozšířeny. Jednou z výrazných evropských lokalit, kde byly soustruhy s vodním pohonem hojně používány a zásadním způsobem ovlivnily hospodářský vývoj, byla německá strana Krušnohoří, konkrétně oblast kolem městečka Seiffen. Další vývoj pohonu soustruhů a jejich automatizace už na rozdíl od průmyslového využití, modernizaci soustruhů v uměleckém řezbářství výrazně neovlivnil. Většina řemesníků dnes používá menší či větší soustruhy s elektromotorem. K těm s nožním pohonem se vrací jen ti nezapřísáhlejší milovníci tradic. Bez ohledu na druh pohonu dnes, stejně jako před staletími, vznikají pod rukama řemesníků nejrůznější umělecké předměty, například louskáčky mnoha tvarů a motivů. Soustružení dřeva se tak stalo stále více ceněným oborem, který v kombinaci s uměleckým řezbářstvím nabídl nevídané možnosti opracování dřeva.

Soustružené obruče

Výroba hraček ze soustružených obručí je unikátní způsob řemeslné výroby, který naleznete pouze v Krušných horách. Od poloviny 18. století, kdy se zde rozšířily vodou poháněné soustruhy, zde vzniklo toto specifické odvětví. K vý-

robě vysoustružili řemeslníci nejprve dřevěnou obruč, tak, že na průřezu se zobrazila silueta zvířete. Obruč pak dlátkem rozštípali na dílky. Ty už zbývalo jen dořezat, obrousit, ohladit a domalovat. Dnes se od náročného dokončování často upouští a z připravených obručí se za pomoci nože a kladívka jen odštěpují plochá zvířátka, která se následně zdobí. Výrobu soustružených obručí lze dnes ještě vidět ve městě Seiffen a v okolních obcích jako je Deutschneudorf nebo Deutscheinsiedel. Ovšem pouze v seiffenském skanzenu řemeslníci pracují na vodou poháněném soustruhu starém přes dvě stě let. Zájemci o tuto techniku si mohou prohlédnout její historii v Muzeu hraček v Seiffenu, kde je navíc několik ukázek polotovarů, na nichž si procvičí svou představivost.

Stromky z hoblin

Stromečky z hoblin jsou častou součástí vánočních pyramid nebo se používají jako samostatné dekorace. Výroba stromečků nejrůznějších velikostí je umělecké dílo, vyžadující zvláštní zručnost a cit v prstech. Vysoustružené kužely z lipového dřeva se upnou do svěráku a pomocí dláta se vytvářejí pravidelné hobliny směrem vzhůru po kuželu. I mistři řezbáři, kteří tomuto umění zasvětili mnoho desítek let, přiznávají, že někdy stačí jeden špatný pohyb, při kterém se zlomí právě dodělávaná větev, a mnohahodinová práce přišla vničeč. Stromky se vyrábějí v mnoha velikostech. Nejčastěji mají výšku několik centimetrů, ale výjimkou nejsou ani metrové kusy.

Na následujících stránkách bychom Vám rádi představili vznik všech sedmnácti soch, které dnes tvoří sousoší krušnohorského betléma s názvem „Zrození betléma“.

KRUŠNOHORSKÉ SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 20. 7. – 26. 7. 2014

Sochařské sympozium v roce 2014 bylo první, jehož tématem byl betlém v životní velikosti. Organizátory byly Nadační fond Obnova Krušnohoří a Horský klub Lesná v Krušných horách, o. s. Sympozium bylo podpořeno Ústeckým krajem z Programu podpory regionální kulturní činnosti na rok 2014 a Hospodářskou a sociální radou Chomutovska. V průběhu sedmi dnů vzniklo prvních pět soch betléma. V rámci slavnostního ukončení sympozia proběhla přehlídka folklorních souborů z Čech a Moravy s názvem Krušnohorské viktoriánské slavnosti. Návštěvníci slavností si se zájmem prohlédli všechny sochy a v hlasování zvolili nejoblíbenější sochu diváků. Tou se v roce 2014 stala Panna Maria od Davida Fialy.

Vznikly následující postavy:

KAŠPAR

- *autor sochy: Ing. Miloslav Jiran*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 175 cm, šířka 50 cm, hloubka 65 cm*

Kašpar je nejmladší ze tří králů, již se přišli poklonit do Betléma. Jeho jméno je pravděpodobně aramejského nebo perského původu a bylo vykládáno jako „strážce pokladů nebo pokladník“. Symbolizoval africký kontinent. Bývá zobrazován s černou pletí a oblečen do širokých orientálních kalhot, sahajících po kolena. Na sobě mívá dlouhý plášť a na hlavě šátek s královskou korunou. Ježíškovi přinášel nádobu s myrhou, ta byla znamením člověčenstva. Myrha je sušená pryskyřice keře či malého stromku myrhovníku, jenž roste v Africe, na Arabském poloostrově a v Indii. Vzhledem k tomu, že strom v produktivním věku dává asi 1 kg pryskyřice ročně, patřila myrha k velmi cenným komoditám a dovolit si ji mohli jen největší boháči. Suché kousky myrhy mají žlutou, červenou či hnědou barvu a používaly se buď samostatně nebo ve směsi s dalšími látkami při vykuřování v chrámech nebo při slavnostech. Dlouhá léta byla myrha také nepostradatelnou látkou při balzamování mrtvých.

MELICHAR

- *autor sochy: Pavel Víték*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 120 cm, šířka 55 cm, hloubka 78 cm*

Melichar bývá zobrazován jako nejstarší král, jenž se přišel poklonit Ježíškovi do Betléma. Jméno Melichar se vykládá jako obměna hebrejského jména Melchior, jehož význam je „král světla“, nebo „můj král (je) světlo“. Někdy se též uvádí jméno Melkon nebo Melchior. Symbolizuje evropský kontinent. Tradičně je oděn do červeného pláště lemovaného hermelínovou kožešinou. Před jesličkami většinou klečí a u nohou má položenou královskou korunu a žezlo. Ježíškovi nese buď zlatou korunu a žezlo, nebo truhlici se zlatem, jež je symbolem moci.

BALTAZAR

- *autor sochy: Jiří Lain*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 165 cm, šířka 50 cm, hloubka 65 cm*

Třetím králem, jenž přišel do Betléma, je Baltazar. Zastupuje asijský kontinent (jeden ze tří -tehdy známých světadílů). Baltazar je jméno babylónského původu, vychází zřejmě ze slova „Báli“ a znamená „ochraňuj život králi“. Baltazar bývá zob-

razován jako muž středního věku, černovlasý s krátkou zastříženou bradkou, ale i jako černý král stojící v pozadí a přihlížející předávání darů Ježíškovi. Je oblečen do dlouhého pláště, podkasaných kalhot, košile a vysokých bot. Na hlavě mívá zelený turban s korunkou. V ruce často drží žezlo, zlatou nádobku a kadidlo. To bylo díky své vůni, navozující slavnostní atmosféru, v mnoha náboženstvích velmi vyhledávané. Šlo o směs vonných dřevin a pryskyřic, myrhy, semínek, kořenů a usušených květů. Kadidlo se pánilo na rozžhaveném dřevěném uhlí v kadidelnicích, čímž se uvolňoval vonný dým. Prodávalo se v podobě malých, místy průhledných kousků a odedávna se používalo k výrobě mastí a léků. Všechny dary byly v tehdejší době nejen velmi drahé, ale i cenné pro svou léčivou sílu.

PANNA MARIE

- autor sochy: David Fiala
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: výška 160 cm, šířka 65 cm, hloubka 60 cm

Maria bydlela s rodiči v Nazaretě a byla zasnoubena Josefovi z Nazaretu, který stejně jako ona pocházel z rodu židovského krále Davida. Jedné noci se Marii zjevil archanděl Gabriel a oznámil jí, že se stane matkou, ačkoli zůstane pannou. Poté se i jejímu snoubenci zjevil ve snu anděl, který mu oznámil, aby

k sobě přijal Marii, navzdory tomu, že byla těhotná, neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. V té době vydal římský císař Augustus výnos o sčítání lidu, který nařizoval, aby se každý vrátil do svého rodného města a dal se tam zapsat. Proto se Josef s těhotnou Marií vydal na cestu do judského městečka Betléma. Jelikož se do Betléma sjelo mnoho lidí, nenašli ubytování v hostinci a byli nuceni přespát ve chlévě. V Judsku byly jako chlévy využívány jeskyně v těsné blízkosti obydlí, z toho důvodu se často uvádí, že se Ježíš narodil v jeskyni. Maria je v chvalozpěvech křesťanských náboženství, včetně východní ortodoxní církve, označovaná jako Bohorodička. Postava Panny Marie dala vzniknout Mariánskému kultu, jenž se v katolické církvi považuje za nejvýznamnější zbožnou úctu.

Mariánský kult se rychle šířil po východním i západním křesťanském světě a přitahoval velké množství lidí i řeholníků. Představa, že by se matka mohla přimluvit u svého syna, byla velice lákavá pro prostý lid, a zřejmě proto byl mariánský kult tak oblíbený.

ANDĚL

- *autor sochy: Michal Sýkora*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 210 cm, šířka 80 cm, hloubka 60 cm*

Anděl je mýtická nadpřirozená duchovní postava, která by měla být podřízena bohu či bohům, a sloužit jako posel mezi lidmi a bohy. Název vychází z řeckého slova angelos „posel“. V původním hebrejském významu byl anděl prostě „posel“. V pozdním židovství – a jeho prostřednictvím i v křesťanství – se pak tento pojem přetvořil v pojem bytosti duchovního řádu, která slouží jako prostředník mezi Bohem a člověkem.

SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 2014 VE FOTOGRAFIÍCH

KRUŠNOHORSKÉ SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 19. 7. – 25. 7. 2015

Organizátory sochařského sympozia v roce 2015 byli členové Nadačního fondu Obnova Krušnohoří, Horského klubu Lesná v Krušných horách, o. s. a nově otevřeného turistického informačního centra Lesenská pláň. V průběhu sympozia byla dokončena Svatá rodina a v betlému se objevily první sochy zvířat. Slavnostního zakončení se tentokrát zúčastnil dětský folklorní soubor Stázka z Teplé a folklorní soubor Skejušan z Chomutova. I tento rok proběhlo hlasování o nejoblíbenější sochu diváků, přičemž cenu si opět odnesl David Fiala, tentokrát za sochu svatého Josefa.

Vznikly další postavy:

SVATÝ JOSEF

- *autor sochy: David Fiala*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 175 cm, šířka 65 cm, hloubka 45 cm*

Svatý Josef se narodil v Betlémě a jeho otec byl Jakob z kmene Judy. Údajně pocházel ze zchudlé rodiny potomků krále Davida a živil se jako tesař. Josef byl zasnouben s Pannou Marií. Ta ale než „se sešli“, počala s Duchem Svatým. Protože Josef byl spravedlivý a nechtěl Marii vystavit hanbě, rozhodl se ji potají propustit. Zjevil se mu však anděl páně a řekl, že se nemá bát Marii k sobě přijmout, protože syn, jenž se jí narodí, byl počat z Ducha Svatého. Josef tedy s Marií zůstal a společně s Ježíškem vytvořili Svatou rodinu. Jeho památka se slaví v ČR a v celém katolickém světě 19. března. Svatý Josef patří k nejuctívanějším církevním postavám vůbec, je patronem bratrstev a řeholních společností, manželů a křesťanských rodin, dětí, mládeže a sirotků, panenství, dělníků, řemeslníků, tesařů, dřevorubců, truhlářů, kolářů, inženýrů, hrobníků, vychovatelů či vyhnanců. Je uctíván jako ochránce

při pokušení, v zoufalých situacích a patron umírajících. Je také patronem řady zemí včetně Čech. K jeho atributům patří dítě (Ježíš), hůl, koš, lilie a tešařské a truhlářské nástroje.

PASÁČEK S JEHŇÁTKEM

- *autor sochy: Jiří Lain*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 130 cm, šířka 55 cm, hloubka 46 cm*

Rozrůstající se stádo oveček dostal na starost mladý pastýř s jehňátkem v náručí. Pastýři byli vždy nejchudší z chudých a přece jim zvěstoval anděl Páně radostnou novinu jako prvním. Ježíš Kristus je často označován jako nejvyšší pastýř. Toto označení vychází z biblického podobenství o dobrém pastýři. V některých protestantských církvích se proto duchovní označuje jako pastor (latinsky, česky pastýř).

PASTÝŘ

- *autor sochy: Miloslav Jiran*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 165 cm, šířka 45 cm, hloubka 45 cm*

Postavy v betlémech jsou různé a vychází především z prostředí a místa, kde byl betlém vytvořen. Tvůrci betlémů ztvárňují velmi často vedle biblických postav postavy z reálného života. V betlémech tak můžeme vidět pasáčky, pastýře, truhláře, tesaře, kováře, ševce, pekaře, tkadleny, pradleny, obchodníky a mnohé další postavy představující různá řemesla. Symbolizují především jednotu smýšlení s poselstvím Ježíše Krista.

OVEČKY

- *autorka soch: Renata Matoušková*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: malá ovce: výška 66 cm, šířka 35 cm, hloubka 77 cm, velká ovce: výška 45 cm, šířka 35 cm, hloubka 105 cm*

Křesťanství si během své historie vytvořilo celou řadu symbolů, z nichž některé jsou obecně přijímány prakticky v celém křesťanstvu. Oblíbeným symbolem je stádo ovcí či pouze beránek. Výkladů tohoto symbolu je pak více. Beránek (ovce) je symbol nevinности a čistoty. V kombinaci s pastýřem znázorňuje

věřícího člověka, samotný beránek je také symbolem Ježíše Krista jako obětího beránka (beránek Boží – lat. Agnus Dei), kterého dal Bůh lidstvu. Kristus sám je pak často zobrazován jako pastýř, který vede a střeží své stádo. Beránek s ovci a jehnětem symbolizují číslo tři, jež představuje Svatou rodinu.

JEŽÍŠEK V JESLIČKÁCH

- *autor sochy: Pavel Vitek*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 65 cm, šířka 58 cm, hloubka 100 cm*

Dle biblického příběhu se Ježíšek narodil v městě Betlémě, kam se ze svého domova v Nazaretu vydali jeho rodiče Marie a Josef. Nedaleko od městských bran, v jeskyni sloužící jako chlév, porodila Marie svého syna Ježíše. Namísto do kolébky jej uložila do jesliček, které jinak sloužily ke krmení dobytka. Jako první se o narození Ježíše dozvěděli pastýři, kterým se zjevil anděl a zvěstoval, že se narodil spasitel. Pastýři se hned vydali na cestu, aby se novému králi poklonili. Z východu se s cennými dary vydali mudrcové. Těm

cestu ukazovala jasně zářící hvězda. Z mudrců se postupem doby staly postavy tří králů.

Ježíšek je z drobnělinou jména Ježíše Krista, jehož narození slaví křesťané o Vánocích. Oslava Kristova narození podle Lukášova evangelia ve spojení s Ježíškem je rozšířená nejen v Česku, ale také v Rakousku, Jižním Tyrolsku, Švýcarsku, Maďarsku, na Slovensku, ve Slovinsku, Chorvatsku, v jižní Brazílii, na jihu Německa, v severním Porýní Vestfálsku.

Předchůdcem tradice stavění betlémů bylo tak zvané kolébání Ježíška (německy Kindleinwiegen). To se objevovalo již ve 12. století a rozšířeno bylo především na území jižního Německa. Od 15. století byl tento zvyk praktikován dětmi v kostelech.

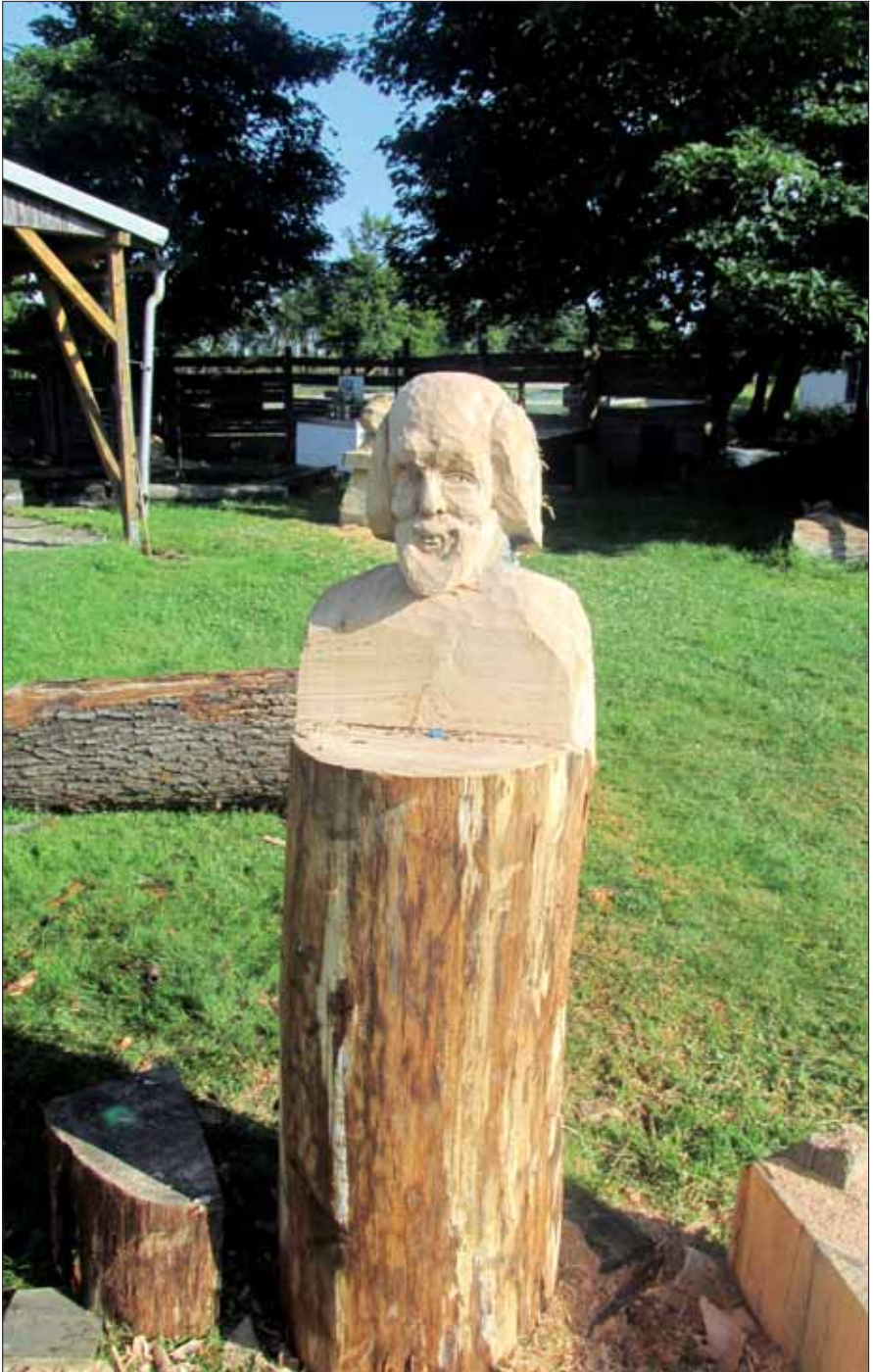
SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 2015 VE FOTOGRAFIÍCH

KRUŠNOHORSKÉ SOCHAŘSKÉ SYMPOZIUM 24. 7. – 31. 7. 2016

Sochařské sympozium v roce 2016 bylo rokem dokončení betlému a díky vzniku tradičních postav regionu, také jeho propojením s Krušnohořím. Organizátory byl Nadační fond Obnova Krušnohoří a obec Deutschneudorf. Podpořeno byloz Fondu malých projektů v Euroregionu Krušnohoří –Erzgebirge.

Vznikly následující postavy:

SLÉVAČ

- *autor sochy: Hans Lichtenberger*
- *materiál: dubové dřevo*
- *přibližné rozměry: výška 170 cm, šířka 60 cm, délka 70 cm*

Autor sochy pochází z města Olbernhau, města kde byla huť na získávání stříbra a mědi postavena již v polovině 16. století. Život města pak ovlivňovala následujících čtyři sta let. Není tedy velkou záhadou, proč si pan Lichtenberger vybral ke ztvárnění právě slévače při práci.

BABIČKA S VNUČKOU

- autorka sochy: Jitka Kůsová
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: výška 155 cm, šířka 70 cm, délka 70 cm

Stařenka přinesla narozenému Ježíškovi jablko. Darovníci nepřinášeli jenom dary, ale darovali i sebe.

KRUŠNOHORSKÁ VĚDMA

- autor sochy: David Fiala
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: výška 170 cm, šířka 50 cm, délka 50 cm

Přivítat Ježíška přišla i žena, kterou cosi „nadpozemského“ obdařilo neuvěřitelnými schopnostmi. Ač člověk z masa a kostí měla schopnost vidět do budoucnosti i minulosti.

KRUŠNOHORSKÝ MUZIKANT

- autor sochy Pavel Vítek
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: cca výška 170 cm, šířka 60 cm, délka 60 cm

I muzikanti kráčeli do Betléma, aby se malému Ježíškovi poklonili a zahráli mu. Muzikanti personifikují „andělský chór na zemi“.

KRÁVA

- autor sochy: Jiří Lain
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: výška 60 cm, šířka 40 cm, délka 120 cm

Společně s ovce a oslíkem patří kráva k nejčastěji zobrazovaným zvířatům v betlémech vznikajících na našem území.

OSLÍK

- autor sochy: Miloslav Jiran
- materiál: dubové dřevo
- přibližné rozměry: výška 90 cm, šířka 45 cm, délka 120 cm

Osel byl pokládán za Ježíšova průvodce v jeho osudových okamžicích, počínaje narozením ve stáji v Betlémě, kde malého Ježíška zahřivali právě osel a vůl. Na oslu také prchala Ježíšova matka spolu s malým Ježíškem a sv. Josefem z Betléma.

PRŮBĚH SYMPOZIA

V neděli 24. 7. 2016 začal v Horském areálu Lesná pátý ročník sochařského symposia. Jako předchozí dva roky, měli umělci tvořit další postavy betléma pod širým nebem a před zraky veřejnosti. V letošním ročníku přibýly k jedenašti sochám betléma i postavy z regionálního historického prostředí, postavy typické pro Krušné hory. Betlém se tak stal společnou regionální záležitostí Krušnohoří. Horský areál se na týden změnil v dílnu, kde hlasitě lomozily motorové pily a mnohohlasá disonance tepání, sekání, řezání a broušení ujišťovala návštěvníky, že jsou tu správně, hledají-li vzácný prožitek.

Pro umělce je nejdůležitější vybrat si pro svou tvorbu kvalitní materiál odpovídající jeho představám. Každý řezbář si pečlivě prohlédl připravené dubové

dřevo, aby vybraný kus co nejvíce odpovídal jeho představám a úmyslům. Při výběru umělci sledují především takové vlastnosti, jako je jeho makroskopická a mikroskopická stavba, fyzikální a mechanické vlastnosti a hlavně případné vady. Následně začínají s konzultováním jednotlivých záměrů a návrhů, volí postup práce podle svých zkušeností a sil a především s ohledem na vybrané dřevo. Po chvíli se na kmenech začínají objevovat první značky a náčrty.

Surové kmeny se postupně proměňují v hrubé figury. Po základním vytváření a zakreslení první, tzv. ztracené kresby, začínají řezbáři s hrubším odebíráním materiálu. Na začátku jsou špalky dřeva vyřezávané motorovými pilami a osekávané sekerami. Při opracování dřeva řezbáři postupují krok za krokem od měření, přes hrubé řezání, sekání, vrtání až k opracování kmenů řezbářskými dláty a noži. Na dřevěných špalcích jsou hned druhý den patrné základní tvary soch.

Krušnohorský slévač zatím leží v pilinách, ale i on je důkazem, kolik práce mají sochaři za sebou...

Během symposia využívají řezbáři k opracování dřeva řady různých předmětů. Každou chvíli se z venkovního ateliéru ozývá bušení truhlářských a řezbářských palič a kladiv. Pro snadnější odseknutí si řezbáři pomáhají paličkou z tvrdého dřeva. Čepele s ostřím, krčkem a korunou v rukách řezbářských mistrů začínají dávat figurám detailní výraz. Při tvorbě je možné rozpoznat postavu ženy s dítětem. Opatrnými tahy dlátem modeluje řezbář její tvář, vsudypřítomná vůně dřeva dodává tu správnou atmosféru.

Ani déšť, ani mlha a chladné počasí neodradily řezbáře od práce. Pro značnou nepřízeň počasí musely být sochy přestěhovány pod přístřešek, vzhledem k jejich velikosti k přístavku přibyla i mobilní přístavba. Sochy tak byly v bezpečí a sochaři mohli nerušeně pokračovat ve svém tvoření.

Pod rukama umělců se špalky dubů začínají měnit v překrásné sochy. K detailnějším úpravám slouží řezbářům různé druhy hoblíků, kterými nejdříve tvarují přední a boční části celé sochy, postupně dořezávají zadní plochy. Dopracování detailů provádějí řezbáři úzkými dlaty. Nadešel čas k posledním povrchovým úpravám.

Práce je jako vždy intenzivní a nesmírně podnětná pro všechny zú-

částečně. Každý si přinesl kus sebe, své vlastní zkušenosti, své dovednosti. Kontaktem s ostatními a tím, jak rostou díla, obohacují umělci svůj projev. Vedle sebe vznikají různorodá umělecká díla. Nelze říci, které je lepší. Ani to není cílem setkání, nejde o pořadí ani o ceny.

Zdánlivě netečné bloky dubového dřeva se podle představy a fantazie umělcovy ruky zhmotnily v precizně provedené a unikátní postavy. A přesto v nich můžeme spatřit obyčejné lidi mající v obličejích zachyceny „civilní“, výrazy, nikoli nadpozemskou povznesenost. O to jsou pak nám lidem blíže. A právě láska k tomuto pramateriálu svedla načas dohromady lidi, kteří by se jinak nejspíše nikdy nepoznali.

Do loučení se nikomu nechce, ale čas je neúprosný. Skončil krásný

týden plný opravdu intenzivní práce, společně trávených večerů, milých vyprávění. Nastal ten pravý okamžik zhodnotit, co se vlastně událo. Každopádně už nyní lze říci, že práce všech zúčastněných bude důstojným přírůstkem rozrůstajícího se krušnohorského betléma v Horském areálu Lesná.

Všem patří velký dík.

MISTŘI TRADIČNÍ RUKODĚLNÉ VÝROBY – AUTOŘI SOCH BETLÉMA

Jitka Kůsová, roz. Valevská

socha Babička s vnučkou

Jitka Valevská se narodila v roce 1962 v Chomutově, absolvovala Střední průmyslovou školu keramickou, obor výtvarné zpracování porcelánu a keramiky. Výtvarné práci se věnuje od studií, intenzivně od roku 1989. Žije a tvoří v Útočišti u Klášterce nad Ohří. Je členkou Unie výtvarných umělců. Za svou zatím nejvýznamnější realizaci považuje sochu z hořického pískovce Dech anděla (2007) v Klášterci nad Ohří.

Je kreslířka, malířka, grafička a sochařka. Ze sochařských materiálů upřednostňuje pískovec a pracuje i se dřevem a reprodukčními materiály jako jsou epoxidy a umělé kameny. Často k vyjádření používá kresbu tuší, asfaltem, grafitem a grafiku, jmenovitě suchou jehlu. V její monochromní malbě převažuje figurální expresivní kresba. Častými tématy její práce jsou vztahy mezi lidmi a jejich duchovní hodnoty. Každoročně se účastní několika sochařských sympozií doma i v zahraničí. Doposud největším oceněním pro ni byla Cena umělecké poroty v La Bresse ve Francii 2010, Festival de Sculpture Camille CLAUDEL.

Sochařského sympoziia v Lesné se účastnila v letech 2012, 2013 a 2016.

Renata Matoušková

sochy Ovečky

Od dětství navštěvovala výtvarný obor v Lidové škole umění. V letech 1980 – 1984 absolvovala Střední pedagogickou školu v Karlových Varech. Později se zúčastnila několika kurzů a workshopů v oblasti malby, kresby, řezbářství, knižní vazby a keramiky. V roce 2012 uskutečnila vlastní výstavu v divadelním klubu Husovka. Věnuje se převážně olejomalbě. Od roku 2010 se zúčastňuje řezbářského symposia v Abertamech pod vedením Jiřího Laina.

Hostem sochařského symposia v Lesné byla v roce 2015.

Jiří Lain

sochy Baltazar, Pasáček, Kráva

Pochází z pražské německé rodiny a dětství prožil v okolí Prahy. Jeho děda i otec byli truhláři a on sám se již od dětství snažil vyřezávat drobné figurky. Odmala žil obklopen přírodou a lesem. Pěšky prošel Šumavu, Český les, Krušné hory. Vyhnul se pouze předlidněným Krkonošům. Později se usídlil v Abertamech v Krušných horách, kde se začal věnovat umělecké činnosti. První impulz k řezbářství dostal od sběratele z Perninku. Jeho prvotinou byla tradiční krušnohorská figurka. Často navštěvoval německá muzea, například v Annabergu-Buchholzi, kde se poprvé blíže seznámil s krušnohor-

skou řezbářskou tradicí. Krušné hory ho upoutaly, zvláště jejich historie a hlavně figurky horníků, s nimiž se do té doby neseťkal. Vědomě navazuje na bohatou krušnohorskou řezbářskou tradici motivován figurálním řezbářstvím v německých muzeích. Při vlastní tvorbě klade důraz na pohyb figury, její linii, pokud možno omezuje detaily a dbá na optimistický výraz ve tváři, přitom čerpá z lidové tradice.

Každoročně pořádá sympozium Abertamské řezbářské léto. Na neďalekém Plešivci s kamarády řezbáři vytvořili Stezku krušnohorských pověstí. Pro muzeum v Karlových Varech vyřezal jediný lázeňský betlém na světě. Vystavoval v Praze, v Plzni, v Ostrově i v sousedním Německu, například ve městech Passau či Annaberg-Buchholz.

Sochařského sympozia v Lesné se zúčastnil v letech 2012, 2013, 2014, 2015 a 2016.

David Fiala

sochy Panna Marie, Svatý Josef, Krušnohorská vědma

Vyřezávat začal až ve svých 28 letech, kdy se rozhodl „posunout dál“, přičemž s vyřezáváním započal ze dne na den. Je absolutní samouk, který se stále učí. V současné době působí jako ájurvedský masér a terapeut a amatérský řezbář. Jeho sochy vznikají pod horou Říp a na sochařských sympoziích po celé republice. Jeho práce je o hledání a sdělení. Všechno, co dělá je cestou k sobě

– práce na sochách, ajurvéda, poznávání nových míst a lidí. Jako řezbář odebírá „přebytečný materiál“ z dřevěného kmene, aby socha byla pravdivá ze všech úhlů, tak jako i žití samo nás tvaruje svým dlátem. V jeho dílně vznikají rozmanité věci – sochy, betlémy, reliéfy, totemy. Vše vzniká jako otisk místa i člověka, který projeví zájem o to, co vychází z jeho rukou. Sochy vytváří často na místě, kde byly stromy pokáceny. Tak je možné, aby kmene zůstaly tam, kde desítky let rostly. Sochy i další vyřezané věci vytváří tak, aby komunikovaly s krajinou a byly otiskem místa i člověka. Rád poznává každého, kdo má zájem o jeho práci.

Sochařského sympozia v Lesné se účastnil v letech 2012, 2013, 2014, 2015 a 2016.

Pavel Vítek

sochy Melichar, Ježíšek v jesličkách, Krušnohorský muzikant

Učitel výtvarné výchovy na základní škole v Ostrově u Karlových varů a také spisovatel, řezbář a sochař. Narodil se v roce 1976, po otci je původně malíř, k práci se dřevem ho přivedl abertamský řezbář Jiří Lain. Do děl Pavla Vítky se promítá vztah k mýtům a legendám. Své dřevěné sochy rád obohacuje i o jiné materiály a rodící se výtvor někdy neváhá, v náhlém tvůrčím impulsu, položit do ohniště a zapálit, aby dosáhl požadovaného vzhledu. Dřevo ho nepřestává fascinovat. „Jde o nádherný materiál, který není jen materiál, strom je živý organismus, každý kus dřeva má svoji dlouhou historii, a proto k němu přistupuji s úctou a pokorou.“ V sochy proměnil asi stovku kusů dřeva. Neumí si představit, že by měl všechna

svá díla rozestavená doma a kochal se pohledem na ně. Je lepší, když dělají radost jiným. Své sochy dělá poctivě, nerad se nechává do něčeho tlačit. Je schopný vyřezat i obyčejného vodníka, ale musí ho udělat podle sebe, protože i do takové pohádkové postavy se snaží dostat něco ze sebe a něco upřímného a opravdového. „ Neumím dělat sochy jako na běžícím pásu, nedělám kýčovitě trpaslíky, ale jsem schopný téma nějak zpracovat, pokud je pro mě přijatelné.“

Sochařského symposia v Lesné se zúčastnil v letech 2012, 2013, 2014, 2015 a 2016.

Miloslav Jiran

sochy Kašpar, Pastýř, Oslík

Miloslav Jiran z Dobřichovic U Prahy. Narodil se v roce 1961. Vystudoval Vysokou školu ekonomickou (VŠE) v Praze a co se umění týká, je samouk. Prošel několika profesemi neodpovídajícími jeho uměleckému zaměření a současně s tím v sobě objevil sochaře, malíře a uměleckého řezbáře. Specializuje se na loutky, šperky, figurální sochy a olejomalbu. Jak sám říká, jeho loutky i kompletní loutková divadla hrají (kromě Antarktidy) na všech kontinentech světa.

Sochařského symposia v Lesné se účastnil v letech 2012, 2013, 2014, 2015 a 2016.

Michal Sýkora

socha Anděl

Narodil se v Kladně v roce 1972. Z Kladna se přestěhoval do Lochovic, kde trvale žije a tvoří dodnes. Nejprve jej zaujaly dřevěné šperky, jejichž tvorbě se začal věnovat. Postupně přešel na zpracování velkých kusů dřeva. Je autorem mnoha rozměrných dřevěných plastik. K základnímu opracování používá motorovou pilu a konečnou úpravu plastiky dodělává dláty.

Sochařského sympozia v Lesné se zúčastnil v roce 2014.

Hans Lichtenberger

socha Slévač

Pochází z malého města Olbernhau ležícího v blízkosti české hranice. Narodil se v roce 1948, je ženatý a má dvě dcery. Po desetiletém školním vzdělávání a navazujícím odborném vzdělávání složil v roce 1966 tovaryšskou zkoušku v oboru soustružník. V roce 1981 získal v tomto oboru mistrovský výuční list. Řezbářství se naučil sám a nyní, důchodovém věku, působí jako samostatný řemeslný mistr. Začínal s vyřezáváním malých,

12 cm vysokých figurek, většinou s folklorní tematikou. Od roku 1990 začal díky různým zakázkám vyřezávat i velké figury. Ve své tvorbě se dále věnuje malování obrazů olejem a temperami, naučil se soustružit obruče „Reifendrehen“ a čas od času je i vyrábí. Specializuje se na vyřezávání vánočních pyramid, světelných oblouků, modelů dolů a povozů z lípy či dubu.

Sochařského symposia v Lesné se zúčastnil v roce 2016.

VÁNOČNÍ SYMBOLY A TRADICE REGIONU

Adventní věnec

Ač je tradice adventního věnce stará necelých 180 let, jedná se o jednu z nejrozšířenějších adventních dekorací. První adventní věnec vyrobil v roce 1839 německý evangelický teolog Johann Hinrich Wichern, který se zabýval městskou misí a v Hamburku založil školu pro chudé děti. První adventní věnec byl vlastně kalendář vytvořený ze starého dřevěného kola, na němž bylo nalepeno 19 malých červených svíček pro všední dny a 4 bílé svíce pro neděle. Každý den se zapalovala další svíčka, v neděli velká bílá, v ostatní dny malá červená. Wichern jej vyrobil, aby nemusel odpovídat na každodenní dětskou otázku, kdy už budou Vánoce. Spojením kruhu se svíčkami a předkřesťanské tradice, kdy si lidé domů přinášely zelené větve, které měly sloužit jako útočiště přátelským lesním duchům, vznikla dnešní podoba adventního věnce. V průběhu let získal adventní věnec i liturgický význam a postupně se rozšířil do celého křesťanského světa. Barvy svíček na věnci se lišily podle toho, jednalo-li se o katolickou či evangelickou církev. V katolické církvi jsou nejoblíbenější barvy fialová a růžová. Fialová je barva pokání a postu a růžová symbolizuje blížící se oslavy. Evangelická církev dávala přednost červeným svíčkám, symbolizující radost, srdce, Krista, důstojnost a bohatství. Později se také začaly objevovat

modré svíce jako symbol královské hodnosti. V dnešních domácnostech, kde věnce patří k nezbytné adventní výzdobě, jsou barvy svíček vybírány především, aby ladily s ostatními dekoracemi. V saském Krušnohoří jsou i adventní věnce ovlivněny místní řezbářskou tradicí a často se jedná spíše o čtyřramenné vyřezávané ozdobné svícny.

Vánoční stromek

I vánoční stromek se poprvé objevil v Německu. První zmínky o něm lze nalézt v knihách ze 16. století, kdy se stromky stavěly především v cechovních domech či u kostelů. Teprve v následujícím století pronikly stromky do sou-

kromých domů měšťanů. Z počátku byly zdobeny jablky, ořechy, drobným cukrovím a papírovými ozdobami. První zmínka o zdobení stromků svíčkami je z roku 1785 v Pamětech baronky z Oberkirchu. Z domů měšťanů se vánoční stromky pomalu dostaly i k chudším rodinám. V 18. století byl tento zvyk v Německu již hojně rozšířen a pronikal do dalších anglosaských zemí. V českých zemích se poprvé objevil vánoční stromeček v roce 1812, kdy jej přivezl z Německa ředitel Stavovského divadla Jan Karel Liebich jako překvapení pro své přátele. Nový zvyk se však prosazoval jen pozvolna a především v bohatých pražských měšťanských rodinách. Do lidových vrstev vánoční stromeček pronikal pomalu, někde jej neznali ještě ani koncem 19. století. Masově se tento zvyk uchytil teprve po první světové válce. Aby nezabíraly cenné místo, byly stromky často přivazovány ke stropním trámům. Někde je dokonce přivazovali i špičkou dolů. V měšťanských domech se od počátku používal dřevěný podstavec ve tvaru kříže. Ten se zachoval dodnes.

Dnes je vánoční stromek hlavním vánočním symbolem v českých i německých domácnostech. Zdobení stromečku dnes podléhá módním trendům, i když stále více lidí se vrací k tradičním ozdobám ze dřeva, slámy či těsta.

Adventní kalendář

Novodobým symbolem Vánoc je adventní kalendář. Zvláštní druh kalendáře, který slouží k odpočítávání 24 dnů Adventu do Štědrého dne. Než se jeho podoba ustálila na obrázky s otevíracími okénky naplněnými kouskem čokolády nebo jinou drobností, bývaly adventní kalendáře uměleckými díly. První tištěný kalendář s malými barevnými obrázky přilepenými na lepenice vyrobil v roce 1908 tiskař Gerhard Lang z Maulbronn, jež byl spolujednatel tiskárny Reichhold & Lang v Mnichově. Ten na vlastní náklady vytiskl vystřihovací kalendář s názvem „V zemi Ježíškově“. Na počátku 20. století už Lang vydával adventní kalendáře z tvrdého papíru, které vypadaly jako části vesnic nebo měst s důmyslně schovanými otevíracími okénky, v nichž se skrývaly obrázky, veršičky nebo citace z bible. Adventní kalendáře se rychle dostaly do celého světa. Jejich úspěch zbrzdila až druhá světová válka. Po ní přišel nevidaný rozmach. V padesátých a šedesátých letech 20. století se adventní kalendáře objevovaly na pultech většiny evropských zemí. Dnes jsou adventní kalendáře k dostání téměř v každé zemi, přičemž spíše než biblické výjevy na nich najdeme obrázky odpovídající vkusu a zvyklostem dané země.

Ježíšek nebo Vánoční muž

České a německé Vánoce spojuje i tradice vánočních dáreků pod vánočním stromem, jejich otvírání 24. prosince a postava Ježíška neboli Christkind. Ten však nosí dárky jen v Česku a v některých zemích Německa. Německý Ježíšek navíc přijíždí k dětem na neposedném větru.

Jak však vznikla představa Ježíška – dárkonoše? Ve středověku rozdával dárky v českých i německých zemích svatý Mikuláš a to 6. prosince. Tradice nadílky na Štědrý den vznikla až v 16. století a to v Německu. Němečtí protestanté odmítali uctívání svatých podle římskokatolické církve a tedy i sv. Mikuláše. S největší pravděpodobností to byl Martin Luther, který nahradil postavu sv. Mikuláše svatým Kristem (německy heiliger Christ) a přeložil nadílku na den Kristova narození. Postupně se tento zvyk rozšířil i do katolických rodin v Německu. Od 40. let 19. století začali praktikovat štedrovečerní nadílku s Ježíškem i čeští Němci. Od nich to v krátkosti přebrali bohaté české rodiny a následovalo rychlé šíření mezi všemi vrstvami obyvatel.

Na začátku 19. století se pod tlakem protestantských kněží objevila na severu Německa postava Vánočního muže – Weihnachtsmann. Zmínku o něm můžeme nalézt například v písni z roku 1835 „Morgenkommt der Weihnachtsmann“ od Hoffmanna z Fallerslebenu. Toho si děti představují jako staršího pána se zrzavými vlasy a vousy, kterého před zimou chrání dlouhý šedý plášť s kapucí. V ruce drží vánoční stromeček a na rameni se mu houpe obrovský pytel plný dárků. V obcích v saském Krušnohoří je možno vidět Vánočního muže každou adventní neděli. Často jsou také ještě před Adventem pořádány nejrůznější programy pro děti, kterých se Vánoční muž účastní, např. Probouzení Vánočního muže v Seiffenu.

Vánoční pyramidy

K tradiční vánoční výzdobě saského Krušnohoří patří vánoční pyramidy. Pyramidy v sobě propojují dva středověké zvyky sloužící k zahánění zlých duchů a přinášení světla a dobra do domácnosti. Prvním z nich je přinášení zelených větví do domácnosti, druhým pak zažehávání posvátných ohňů – světel. V 18. století se v různých částech Německa objevují první předchůdci pyramid. Jednalo se o čtyři ozdobené propletené větve, které byly ozdobeny světly. V německém Krušnohoří vycházeli horníci při tvorbě prvních pyramid nikoli z tvaru stromu, ale z tvaru koňského žentouru, který byl při těžbě často používán. Jednalo se o pravidelný kužel, rozdělený na několik pater. Na vrcholu osy kužele byly upevněny lopatky, díky nimž se horkým vzduchem ze svíček umístěných na podstavě osa uložená dole v ložisku otáčela a nesla s sebou jednotlivá patra. Patra pyramid byla osazována postavami z betléma či dekorativními figurkami. Často byla v nejvyšším patře umístěna svatá rodina a v nižších pat-

rech koledníci jdoucí popřát Ježíškovi. Rozšíření pyramid přinesl objev parafinu, díky kterému bylo možno nahradit drahé lojové svíčky, které jsou na roztáčení pyramidy potřeba. Do roku 1930 se však stále jednalo o malé pyramidy, které zdobily domácnosti. V té době se poprvé objevila myšlenka „pyramidy pro všechny“, která byla impulzem pro stavbu velké pyramidy na náměstí ve městě Annaberg-Buchholz. Od té doby jsou větší či menší pyramidy symbolem Vánoc v každé obci v Krušnohoří a tak zvané roztáčení pyramid, které probíhá těsně před začátkem Adventu je zvyk, který přitahuje návštěvníky z mnoha zemí.

Vánoční písně a koledy

Vánoční písně a koledy dodávají Vánocům tu správnou atmosféru. Původ většiny z nich je prastarý, přičemž se jedná buď o církevní zpěvy či lidové písně. V českých zemích se pro písně s vánoční tematikou, původně s náboženským obsahem, vžil označení koleda. Tradiční vánoční písně mají silnou melodii,

často založenou na středověkých sborových vzorech, a sloku následovanou refrémem, často zpívaným sborově. To platí jak pro německé, tak české skladby.

Vánoční písně jsou krásným příkladem propojení české a německé kultury. Oblíbenou vánoční koledou z 18. století je na obou stranách hranice píseň *Adestefideles*. Ta je nejčastěji zpívána v originálním latinském znění, ale někdy je možno slyšet i český či německý překlad. Dalším takovým příkladem je asi nejznámější vánoční koleda *Tichá noc*, německy *Stille Nacht*. Tu poprvé uvedli učitel a varhaník Franz Xaver Gruber a kaplan Joseph Mohr v kostele sv. Mikuláše v rakouském městě Oberndorf u Salzburgu na Štědrý večer v roce 1818. Od té doby byla přeložena do 300 jazyků a nářečí a zpívá se na celém světě.

Méně známá je skutečnost, že i další oblíbené české koledy byly přeloženy do německého jazyka. Jednou z nich je barokní koleda od Adama Václava Michny z Otradovic – *Chtíc, aby spal*. Ta vyšla roku 1701 v německém kancionále *Hymnodiacatholica* pod názvem *Als Jungfrau zart ihr Kinderlein*. Jako další můžeme uvést píseň *Nesem vám noviny*. Tu do němčiny volně přeložil kapelník Carl Riedel v roce 1868. Německý název písně zní *Kommet, ihr Hirten*.

Tradiční vánoční písně v podání Krušnohorské dudácké muziky, která ve spolupráci s Nadačním fondem *Obnova Krušnohoří* vydala v roce 2015 CD se sedmnácti koledami, budou hudební kulisou i při putovní výstavě *lesenského betléma* v životní velikosti.

Betlémské světlo

Tradice Betlémského světla pochází z roku 1986, kdy pracovníci rakouské rozhlasové stanice hledali čím ozvláštnit vánoční sbírku pro zrakově postižené děti. Snad je oslovil citát z Janova evangelia „Já jsem světlo světa; kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života“. Každopádně nápad dopravit před Vánocemi z Betléma do Rakouska světlo jako poděkování těm, kteří postiženým dětem přispějí, se setkal s velkým ohlasem. V roce 1989 přišel v průběhu ekumenické bohoslužby vídeňský skaut Herbert Grünwald s myšlenkou podělit se o světlo z Betléma s dalšími skauty. Od tohoto roku putovalo Betlémské světlo po celém Rakousku a postupně se dostávalo do dalších zemí Evropy. V České republice funguje tradice Betlémského světla od roku 1989, kdy ho s sebou v provincii přivezli čeští skauti žijící v exilu. Cestu do Německa si Betlémské světlo našlo v roce 1994 díky třem skautům – Angele-Dernbachové, Wernerovi Raake a Brigitte Ahlertdostalové. Dnes je o Adventu k dispozici lidem ve více než třiceti zemích světa, přičemž o jeho rozvoz se stále starají skauti.

Na Lesnou přiváží Betlémské světlo pravidelně mostečtí skauti. Ti pak putují dále do Saska a naplňují tak vánoční tradici radosti a darování. Jejich pravidel-

nými zastávkami jsou kostely v obcích Marienberg, Seiffen, Rübenu a Reitzenhain.

Krušnohorský vánoční svícen – Erzgebirischer Schwibbogen

Zručně vyřezávané dřevěné oblouky s elektrickými svíčkami lze v posledních letech vidět v mnoha českých domácnostech. V saském Krušnohoří, odkud tento atribut Vánoc pochází, na ně o Adventu narazíte v každém okně. Původ této téměř 300 let staré vánoční dekorace souvisí, jako většina tradic v Krušných horách, s hornictvím. Bývalo zvykem, že na Štědrý den odpoledne se horníci sešli v cechovní místnosti k tzv. mešní šichtě, aby si společně zaspívali a slavnostně pojedli. Jediným zdrojem světla v dole byly lucerny, které zavěsili na stojan ve tvaru podkovy. Druhý výklad tvaru svícnu vychází také z hornické symboliky. Osvětlený oblouk má ztvárňovat vstup do štoly a zároveň symbolizuje touhu horníků po světle. Jejich život se z větší části odehrával v tmavém podzemí a často chodili do práce i z práce za tmy. Na znaveného horníka čekalo jen světlíčko v okně domu, které mu spolehlivě ukazovalo cestu. Proto se vžil zvyk v době Vánoc stavět za okno obloukové svícny a světla. Existuje ovšem názor, který s touto teorií nesouhlasí, a jež odvozuje původ oblouku od architektury gotických staveb. Vychází z označení klenutí spojující dvě zdi mezi uličkami – německy Schwibbogen.

Ať je původ tvaru svícnu jakýkoliv, každý je malé umělecké dílo zobrazující hornické nebo vánoční tradice či biblické výjevy. Počet svíček na svícnu není určen, ale musí být lichý.

Zajímavostí je jistě i to, že první obloukový svícen, který vznikl pravděpodobně v roce 1726 v Johanngesorgstadt, byl ukovaný ze železa. Později byly železné svícny nahrazeny vyřezávanými a vyrábějí se tak dodnes a jsou neodmyslitelným znakem vánočního Krušnohoří.

Anděl a horník

Postavy horníka a anděla nesoucích světlo dnes patří k nejznámějším symbolům krušnohorských Vánoc. Původně však byl horník osamocen. Od 13. století jej bylo možno nalézt v evangelických kostelích, kde sloužil jako stojan na svíčku, kterou držel v jedné ruce. Svíčka - světlo symbolizovala radost, život a štěstí. Z počátku se

k výrobě soch používalo stříbro či bronz. V 17. století došlo k rozšíření cínových horníků. Od 19. století se hlavním materiálem pro výrobu sošek horníků stalo dřevo. V té době také k postavám horníků přibýly sošky andělů. Andělé představovali ochránce a patrony horníků. Vynález parafinu na začátku 19. století výrazně zlevnil svíčky, což rozšířilo oblibu těchto ozdobných svícňů. Dnes jsou tyto dvě postavy vystavovány vedle sebe jako připomínka hornické tradice Krušnohoří.

Louskáček

Ke každému vánočnímu svátku patří pestře ozdobené talíře s koláčky, pomeranči a ořechy. Ořechy mají symbolizovat vznik života, vše nové a neznámé. K rozlousknutí tvrdé ořechové skořápky jsou již dlouhou dobu vyráběny krásné dřevěné figurky louskáčků využívajících páky. Nejznámější krušnohorský louskáček vznikl již kolem roku 1870 v malé dílně Wilhelma Friedricha Fuchtnera ve městě Seiffen. Typický je vznešený výraz obličeje, který znázorňuje tehdejší vrchnost. Výroba louskáčku se sestává z více jak 100 kroků, neboť každý je vyroben z mnoha jednotlivých částí, které jsou vyráběny převážně z bukového nebo smrkového dřeva.

Räuchermann – Kuřáček/kouřník

Kuřáček, kouřáček, kouřník, kouřící panáček – to vše jsou překlady německého „Räuchermann“. Postavičky pro Krušné hory stejně typické jako je horník. Vznik kuřáčků je spjat s objevem františků, tedy kuželů ze směsi dřevného uhlí, bramborového škrobu, bukových pilin a vonných pryskyřic. První se v Sasku začaly objevovat před 260 lety. Záhy byly vynalezeny soustružené schránky v podobě kouřících figurek. Období kolem Vánoc se v německých mýtech nazývalo také vykuřovací nocí Räuchernachte. Dým stoupající k nebi byl totiž

odpradávná nástrojem, kterým lidé komunikovali se světem bohů a démonů. První kuřáčci byli vytvořeni ze dřeva a papírmašé. Dnes jsou postavy kuřáčků-celé soustruženy nebo vyřezávány ze dřeva. Dvoudílná figurka, v níž františek pozvolna doutná, má často tvar horníka, myslivce či vojáka. V mnoha dílnách však vzniká i mnoho moderních tvarů jako například rybář, kosmonaut, výpravčí, vánoční domeček či klasická pec, na které nechybí kočka s myší.

Vánoční trhy

Počátky vánočních trhů lze nalézt již ve středověku, kdy trhy v předvánoční době byly poslední možností, kde sehnat zásoby potravin a oblečení před zimou. První předvánoční trhy jsou doloženy v Mnichově či Bautzenu ve 14. století. Postupem času se více a více objevovaly výrobky řemeslníků a předměty spjaté s vánočními svátky.

Dnes se konají trhy o Adventu v každé obci a jsou oblíbeným místem setkávání přátel, nákupu dárků i ochutnávání oblíbených vánočních specialit jako jsou perníčky, pražené mandle, štola, vánočka či svažené víno, které se těší velké oblibě na obou stranách hranice. Oblíbeným doplňením trhů jsou vystoupení tanečních či hudebních souborů nebo společné zpívání koled.

Průvody horníků

Průvody horníků jsou typickou slavností v Sasku. V průběhu času probíhaly průvody různě, jejich podoba se ustálila na konci 18. století. Od té doby jsou oslavou významu horníků a připomínkou slávy a významu tohoto řemesla. Za doprovodu kapel pak často několik stovek krojovaných horníků a zástupců tradičních spolků v kostýmech prochází městem. Každý rok můžete tuto slavnost navštívit v každém větším městečku saského Krušnohoří.

